

תקציר

מקורותיהן של אומנויות הלחימה הסיניות:

המאות השש-עשרה והשמונה-עשרה

ישראל צבי כנר

במחקר זה אני מבקש לבחון את שורשיהן של אומנויות הלחימה הסיניות. חוקרים שבחנו נושא זה בעבר התייחסו לאומנויות הלחימה הסיניות כאל תופעה שהתקיימה על-פני ציר זמן ארוך, שתחילתו באלף השני לפני הספירה, עם הופעתן של העדויות הארכיאולוגיות הראשונות לכלי נשק. בניגוד לכך, במחקר זה אני טוען שאומנויות הלחימה הסיניות הן תופעה מודרנית שהתגבשה במאה העשרים ושורשיה נמצאים בשלוש תמורות בתרגולי לחימה שחלו בין המאות השש-עשרה והשמונה-עשרה. תמורות אלו כוללות את: הופעתם והתפתחותם של סגנונות לחימה, התבססות קשר בין מתרגלי שיטות לחימה לבין חברי קבוצות דתיות עממיות, וחיפושם של מלומדים אחר תועלות לא-אלימות לתרגול לחימה.

מסקנותיו של מחקר זה הן כי המבנה המקובל של אומנויות הלחימה הסיניות המודרניות, אשר ראשיתו בתרגול לחימה בידיים ריקות והמשכו בתרגול כלי נשק, נוצר והתגבש בין המאות השש-עשרה והשבע-עשרה.

כמו כן, כי משלהי המאה השבע-עשרה מאסטרס של טכניקות לחימה בפרובינציות הצפוניות של שאן-דונג 山西

東 וחנה-נאן 河南 שילבו אלמנטים של דת עממית בתרגולם, בעוד מלומדים חיפשו דרכים להשתמש בתרגולי

לחימה ככלי-עזר לבניית המדינה ולחתימה להארה. שני גורמים הניעו תמורות אלו. ראשית, שני גנרלים אשר

במרכוז של משבר צבאי באמצע המאה השש-עשרה פיתחו גישה חדשה ללימוד טכניקות לחימה אשר התבססה

בחלקה על טכניקות לחימה של העם. שיטה זו הוטמעה בקרב העם במאה השנה שלאחר מכן ועיצבה מחדש את

האופן בו הוא תרגל ולימד לחימה. שנית, כיבוש סין ב-1644 על-ידי שבטי המנצ'ו אשר הקימו את שושלת

הצ'ינג 清 (1644-1911). שושלת זרה זו פעלה לדכא את תרגולי הלחימה בקרב העם, ובכך שלא מרצונה

דחפה מתרגלי לחימה למצוא אסטרטגיות שונות לשמר את מסורתם. כחלק ממאמצים אלו, מתרגלי לחימה חברו

ושיתפו פעולה עם חברי קבוצות דתיות מקומיות, אשר גם הן הוצאו אל מחוץ לחוק. כמן כן, מספר מלומדים ניסחו מחדש את מטרות תרגול הלחימה באופן שיפייס את השושלת הזרה ולא יאיים עליה.

חלקו הראשון של מחקר זה בוחן את הופעתם והתפתחותם של סגנונות לחימה ואת העלייה בחשיבות תרגול לחימה בידיים ריקות. בפרק 1 אראה כי בין השנים 1547 ו-1562 הופיע לראשונה בהיסטוריה הסיניות דיון טקסטואלי בשיטות הלחימה שתורגלו בקרב העם. דיון זה נערך בכתביהם של מלומדים וגנרלים אשר תיעדו מגוון אקלקטי של יותר ממאה שמות של סגנונות לחימה ודנו בטכניקות וגישות שונות לחימה שתורגלו על ידי מתרגליהם. על-פי טקסטים אלו, כל סגנון לחימה התמקד בסוג מסוים של נשק או בטכניקות לחימה ידיים ריקות. בעוד שעדויות לדיון זה מופיעות בשלושה טקסטים בלבד שנותרו מתקופה זו, ניתן להניח שהוא משקף תופעה רחבה יותר. אראה כי הופעתם של סגנונות הלחימה קשורה מחד בירידה בביטחונן האישי של העם החל מהמאה החמש-עשרה שנבע מהתרופות הממשל ויכולתו לספק הגנה ראויה לאזרחיו, ומאידך בגישה סבלנית של השלטון לאחזקה פרטית וסחר בנשקים קרים בקרב העם.

בפרק 2 אני מראה כי באמצע המאה השש-עשרה גנרלים שילבו חלק משיטות הלחימה של העם אל תוך הצבא. לאחר הפסדים חוזרים ונשנים של צבא סין במלחמה נגד פיראטים יפנים וסינים שעשו שפטים באוכלוסייה השוכנת לחופיה הדרום-מזרחיים של סין, שני גנרלים חיפשו דרכים חדשות ומהירות לשפר את יכולות הלחימה של חיילים חדשים ולהביא אותם לרמת-לחימה בה יוכלו להביס את הפיראטים המיומנים בשדה הקרב. גנרלים אלו כינסו חלק משיטות הלחימה האקלקטיות אותן אני סוקר בפרק 1 וגיבשו אותם לכדי תוכנית אימונים סדורה יחסית על-פיה יש להתחיל את הכשרתם הצבאית של חיילים חדשים באמצעות לימוד לחימה בידיים ריקות ומקל, ולאחר מכן להמשיך ללימוד כלי נשק כגון חרבות וחניתות. ההיגיון מאחורי מתודה זו גרס כי תרגול לחימה בידיים ריקות ומקל יכול להקנות לחייל בסיס איתן של מיומנויות תנועתיות, אשר לאחר מכן יסייעו לו לרכוש מיומנויות בשימוש בכלי נשק מורכבים יותר.

פרק 3 מראה כי במאה השנים שבין אמצע המאה השש-עשרה לאמצע המאה השבע-עשרה, גישתם של שני גנרלים אלו חלחלה אל המרחב האזרחי ועיצבה מחדש את האופן בו העם לימד ותרגל לחימה. באמצעות סקירה של טקסטים שונים, ביניהם ספרי הכשרה צבאיים, אנציקלופדיות קיסריות ומסחריות וספרי הדרכה

עממיים בלחימה, אראה כי הידע הצבאי הפך זמין למתרגלי לחימה בעלי יכולת אוריינות בסיסית. בעקבות כך, בשלהי המאה השבע-עשרה הופיע סוג חדש של סגנונות לחימה. בניגוד לסגנונות הלחימה של המאה השש-עשרה, אשר כל אחד מהם התמקד בכלי-נשק מסוים או בטכניקות לחימה בידיים ריקות, סגנונות הלחימה החדשים התבססו על מודל המזכיר את המתודה הצבאית להכשרת חיילים מהמאה השש-עשרה. קבוצות אלו שמו דגש על לחימה בידיים ריקות כבסיס האימון בטכניקות לחימה, ולעיתים קרובות אף השתמשו במושג צ'ואן 拳, המתייחס באופן מילולי ללחימה בידיים ריקות, כאל שם סגנונם, על אף שהם לימדו גם לחימה כלי-נשק. המעמד שטכניקות לחימה בידיים ריקות קיבלו בקבוצות אלו מייצג את הפיכת הלחימה בידיים ריקות מסגנון לחימה שולי במאה השש-עשרה למאפיין המרכזי של טכניקות לחימה באשר הם בשלהי המאה השבע-עשרה.

בחלקו השני של מחקר זה אני מדגים כיצד בין שלהי המאה השבע-עשרה והשמונה-עשרה, קבוצות דתיות עממיות שפעלו בעיקר בשאן-דונג ובחה-נאן החלו ללמד את חבריהן שיטות לחימה, וכיצד כמעט במקביל לכך מלומדים באזורים אלו הסבירו את התועלת שבתרגול לחימה באמצעות שיח אינטלקטואלי הדן בנייהול המדינה ובטיפוח-עצמי. בניגוד לשיטות הלחימה בהן אני דן בחלק הראשון, אשר מאפיין המרכזי הוא כי הן תורגלו לשם ניטרול או הריגתו של יריב בשדה-הקרב או לצורך הגנה עצמית, מתרגלי הלחימה במאה השמונה עשרה הציגו מניעים חדשים לתרגולם, אשר חרגו מהצורך הבסיסי בהגנה עצמית ורכישת יכולות צבאיות. אציע כי שני גורמים מרכזיים הביאו לשינוי זה. ראשית, חיבור חדש בין שיטות לחימה לקבוצות דתיות מקומיות. שנית, עוינות של הקיסרים יונג-ג'ונג 雍正 (שלט בין 1722-1735) וצ'יאן-לונג 乾隆 (שלט בין 1735-1796) כלפי דתות עממיות ותרגול לחימה בקרב העם. הגורם הראשון הביא לכך שלראשונה אנו מוצאים מאסטרים באזורים של שאנדונג וחהנאן אשר לימדו מה שנדמה כאוסף אקלקטי של לחימה, ריפוי ואמונות ודתות פופולריות. הגורם השני הביא לכך שמלומדים רצו להצדיק את חיבתם לתרגול לחימה, ולשם כך הציגו תרגול זה כחלק מתיאוריות קלאסיות רחבות העוסקות ביחס בין מדינה, קוסמוס וגוף.

בפרק 4 אני מציג את דמות המאסטר, אשר הופיעה לראשונה במסמכים רשמיים של שלהי המאה ה-

18, העוסקים בעיקר במרידות דתיות בשאן-דונג וחה-נאן. מאסטרים אלו לימדו – כל אחד על פי הבנתו –

תמהיל של לחימה, ריפוי ואמונות ודתות עממיות. הופעתם של מאסטרים אלו מהווה שינוי בשיטות הלחימה, משיטות ששירתו חיילים או חברים במיליציות מקומיות, לשיטות ששירתו קבוצות דתיות עממיות שהתלכדו סביב דמות המאסטר. על-פי מסמכים רשמיים, מאסטרים אלו השתמשו בהוראת לחימה למטרות ספציפיות כגון גיוס חברים נוספים והתכוננות למרד בשלטון. כדי להבין את ההקשר הדתי מתוכו צמחו מאסטרים אלו, פרק זה סוקר את התפיסות הקוסמולוגיות שרווחו בקרב הקבוצות הדתיות אליהן השתייכו, את תרגולי האלכימיה הפנימית שאימצו מדאואיזם דתי ואותם לימדו במקביל ללחימה, ואת האופן בו הפיצו את אמונותיהם ותקשרו עם הקהילות שסביבם. לאחר מכן הוא בוחן את דמותו החדשה של המאסטר בקבוצות הדתיות של שלהי המאה השמונה-עשרה.

הגם שבידינו מסמכים רשמיים המספקים מידע רב לגבי שילוב לחימה בקבוצות דתיות עממיות, אנו איננו יודעים מתי קבוצות דתיות החלו לאמץ את תרגול הלחימה, כיצד חברים בקבוצות אלו הסבירו והצדיקו את שילוב הלחימה בקבוצותיהם וכיצד הם ניהלו את היחסים בין דת ולחימה. פרק 5 בוחן שאלות אלו באמצעות מקרה מבחן של סגנון לחימה אחד שהיה נפוץ בצפון סין החל משלהי המאה השבע עשרה ושמו מיי-חוא צ'ואן **梅花拳**. טקסטים שחברי סגנון זה כתבו מאפשרים מבט קרוב יותר על אופן הפעולה של קבוצה זו. טקסטים אלו חושפים כיצד חלק מהחברים בקבוצת מיי-חוא צ'ואן העבירו במאה השמונה-עשרה את הדגש משיפור יכולות הלחימה של הפרט, אל פרקטיקות דתיות, גופניות ומנטליות, שמטרת תרגולן היה להכין את חברי הקבוצה לתקופה אפוקליפטית, אשר על-פי נבואותיהם הדתיות, אמורה להגיע בקרוב. מתרגלים אלו הכפיפו את תרגול הלחימה למטרותיהם הדתיות. הם לא טענו שבתרגול לחימה יש ערך דתי או רוחני, אך הם גרסו כי הוראת הלחימה יכולה לסייע להם להרחבת מעגל המאמינים ולהפיץ את בשורת הגאולה בה האמינו.

בפרק 6 אני מציג את ניסיונם של שני מלומדים להכניס את תרגול הלחימה תחת המטרייה התיאורטית של מדינה, קוסמוס וגוף. בדומה לתהליך שעבר על הרפואה הסינית בשתי המאות הראשונות של שושלת החאן **漢** (206 לפנה"ס-220 לספירה), בו מלומדים הכניסו את הרפואה תחת ניהול המדינה, אנו מוצאים במאה השמונה-עשרה ניסיון של מלומדים להסביר את התועלת של תרגול לחימה כחלק משיח על ניהול המדינה והשגת

הדאו. האופן בו מלומדים אלו הציגו את התועלת שבלימוד לחימה שונה בתכלית מהאופן הפרקטי בו גנרלים מהמאה ה-16 דנו ועסקו בלחימה. אציע שהסבר אפשרי אחד לשינוי זה הוא האקלים השלטוני השונה בין המאה השש-עשרה למאה השמונה-עשרה. בניגוד למאה השש-עשרה, אז הממשלה אפשרה למלומדים וגנרלים לתרגל ולכתוב על לחימה בגלוי, מלומדים במאה השמונה-עשרה פעלו בתוך סביבה שלטונית שהתנגדה לתרגול לחימה ואף ביקשה למגר אותו. מצב חדש זה הביא מלומדים לנסות למצב מחדש את תרגול הלחימה באופן שירכוש את אמון המדינה ולא יעורר את חשדנותה.

שני התהליכים אותם אציג בחלק השני התרחשו במקביל זה לזה ולעיתים אפילו היו קשורים זה בזה. אלו הם: הופעתם של המאסטרים הדתיים וההכפפה של תרגול הלחימה לתיאוריות של מדינה, קוסמוס וגוף. כך למשל, יאנג בינג 楊炳 (1673-1747), אחד המלומדים שכתב על לחימה וחיזוק המדינה היה באותה העת מורה בכיר בסגנון הלחימה מיי-חווה צ'ואן. תוצאותיהם של תהליכים אלו, יחד עם סגנונות הלחימה החדשים שהופיעו בשלהי המאה השבע-עשרה, היו הבסיסים מהם אינטלקטואלים, פקידי ממשל ומתרגלי לחימה בראשית המאה העשרים יצרו את מה שאנו מכנים כיום כ"אומנויות הלחימה הסיניות". בכך, עבודה זו מקווה לסלול את הדרך להמשך מחקר על התפתחות אומנויות הלחימה הסיניות, אך גם על קשרי הגומלין שבין תרגולי לחימה, אלימות, חברה וממשל בסין הקיסרית המאוחרת.